

SURRE ALAYLARI

Padişahların veya Sultanların, Pây-i tahttan Haremeyn'e Hac mevsimine yetişmek üzere, özel bir resm-i geçit eşliğinde ve kabileler şeklinde gönderdikleri hediyeleri taşıyan alaylara Surre Alayları denilmektedir. Surre Alayları tarihte ilk kez Abbasiler devrinde ortaya çıkmış, güzel bir âdet şeklini alan bu geleneği sırasıyla Hicaz'ın idaresini eline geçiren diğer İslâm devletleri de devâm ettirmişlerdir.

Haremeyn'e ilk Surre, Abbasî Halifesi El-Muktedir Billah tarafından Hicrî 311 senesinde (M. 923-924) gönderilmiştir. Bağdat'dan yola çıkan bu ilk Surre Alayı ile birlikte yaklaşık 1000 sene devâm edecek olan bir gelenek de başlamış oldu.

OSMANLILARDA SURRE ALAYLARI

Osmanlılar'da Surreye benzer ilk hediye kafilesinin Yıldırım Bayezid tarafından gönderildiği bilinmektedir. Hilafetin 1517 senesinde Osmanlı'nın eline geçmesine kadar, zaman zaman hediye kabileleri şeklinde Hicaz'a alaylar gönderilmiştir. 1517'den itibaren Hâdim'ül Haremeyn unvanını da alan Osmanlı Padişahları, Surre Alaylarının şanına yakışır şekilde, 1918 senesine kadar bu güzel âdeti devam ettirmişlerdir.

SURRE ALAYLARININ MÂHİYETİ

Surre Alaylarında Haremeyn'e gönderilecek hediyelerin içinde en başta Padişah tarafından bizzat tesbit edilen hediyeler gelmektedir. Surre sandıklarına konulan bu hediyeler arasında, paranın yanı sıra nâdir halılar, avizeler, şamdanlar, halılar ve Kâ'be örtüsü gibi kıymetli hediyeler de yer almaktaydı. Kâ'be örtüsü önceleri Mısır'da dokutulurken, 1798'den itibaren Sultanahmed Camiinin avlusunda dokunmuştur.

Surre Emini alayın sağ salim Haremeyn'e gidip dönmesinden sorumlu kişi olup, devrin en itibârlı ve dindâr isimleri arasından seçilirdi. Mekke Şerifi'ne gönderilecek olan, Padişahın mührü ile mühürlenmiş mektûb (Nâme-i Hümâyûn), Surre defterleri ve Surre keseleri Padişah mühürleri ile mühürlendikten sonra Dârüssaâde Ağalarına, ardından hil'at giyen Surre Emini'ne teslim edilirdi. Hiçbir şeyin muallâkta bırakılmadığı Surre defterlerinde, Haremeyn'de yaşayan halkın mesleği, mezhebi, ırkı, hediye olarak ne gönderildiği yazılır, hediye gönderilmeyen kimse bırakılmazdı.

Her tarafı süslenen Surre devesine hediyeler yüklendikten sonra, deve Saray bahçesinde üç defa dolaştırılır. Padişah üçüncü dönüşün ardından deveyi Surre Emini'ne teslim ederdi. Bu törenlere dönem dönem Topkapı Sarayı, Dolmabahçe ve Yıldız sarayları ev sahipliği yapmıştır. Halkın büyük teveccüh gösterdiği bu merasimlere selâtin Şeyhleri Kur'ân okuyarak, müezzinler ise naat-ı Nebevi ile eşlik ederlerdi.

Defter kayıtlarından anlaşılan odur ki; mukaddes topraklara yalnız Padişah ve saray erkânının değil isteyen herkesin hediyeleri, bir yüzünde gönderenin, diğer yüzünde alacak kimsenin adresleri işli olan feraşet çantaları ile gönderilirdi. Dönüşte ise feraşet çantaları, kendilerine hediye veya yardım gönderilenler tarafından zezem, hurma, akik yüzük, kına, ödağacı gibi küçük hediyelerle doldurularak İstanbul'a gönderilirdi.

Topkapı Sarayı önünden yola çıkan Surre Alayı, 'çekdiri' adı verilen savaş gemileriyle Sirkeci'den Üsküdar'a geçirilirdi. Deniz aşılıp Üsküdar toprağına geçilince Harem-i Şerife bitişik olan topraklara ilk adım atılmış olurdu ki Üsküdar sahilindeki iskenenin adı da bu yüzden Harem iskelesi idi. Hicaz Demiryolu hizmete girdikten sonra Surre Alayı, Sirkeci'den Haydarpaşa'ya geçmeye başlamıştır.

Alayın İstanbul sokaklarından geçişi sırasında başta resmî elbiselerini giymiş 12 atlı çavuş ve 12 zaim bulunurdu. Bunları yaya olarak yürüten 60 baltacı, iki müjdecibaşı, 8 kapıcıbaşı, Surre emini, kethudası, etrafı 30 kadar baltacı ile sarılmış Surre devesi, yedek deve ile para ve hediyeleri taşıyan 8 katır takip ederdi. Bu ağırbaşlı kabileyi de akkâm denilen ve Arablardan oluşan 50-60 kişilik bir kabile takip ederdi. Akkâmlar ufacık davullarını, dümbeleklerini çalarlar, kılıç kalkan oyunları oynarlar, kabileyi neşelendirirlerdi. Bütün İstanbul halkı da bu muazzam kafilenin seyrine çıkardı.

SURRE ALAYLARININ GÜZERGÂHLARI

Surre Alayı, Osmanlı Devleti'nde Sağ, Sol ve Orta Yol olmak üzere 3 ana güzergâhtan yollanırdı. Surre Alayı'nın güzergâhı aynı zamanda Hac kabilelerinin de güzergâhıydı. Hacılar yola çıkmadan önce bütün devlet erkânının da hazır bulunduğu bir merasim yapılırdı.

Alayın izlediği sağ kol, Üsküdar-Eskişehir-Akşehir-Konya-Adana-Antakya-Haleb-Şam üzerinden, orta kol, Üsküdar-Gebze-İznik-Sapanca-Geyve-Hendek-Ayaş-Düzce-Bolu-Hacıhamza-Merzifon-Amasya-Turhal-Tokat-Sivas-Malatya-Diyarbakır-Şam üzerinden, sol kol ise, Üsküdar-Merzifon'a kadar orta yolu takip ederek Karahisar-Bayburt-Tercan-Erzurum ve Kars üzerinden mukaddes topraklara ulaşırdı. Receb ayının 12. günü İstanbul'dan yola çıkan ve değişik yol güzergâhlarını izleyen kabileler yolda kendilerine eklenen hacı adaylarıyla birlikte umûmiyetle Ramazan'ın 20'sinden itibaren Şam'da toplanmaya başlardı. Değişik yerlerden gelen hacı adayları burada toplanır ve Ramazan bayramı bu şehirde geçirilirdi.

Surre Alayı, bayramın hemen akabinde büyük bir törenle buradan yola çıkardı. Hacıların toplanma yerinde bulunması sebebiyle, Şam Paşası, Osmanlı döneminde her zaman ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştu. Şam Paşası ya da o civarın kudretli beylerinden biri İstanbul tarafından Hac Emiri tayin edilir, o yıl Hac ile alakalı bütün işler bu Hac Emirinin riyasetinde gerçekleşirdi.

1864 senesine kadar kara yolundan katır, at ve develerle yola çıkan Alay, bu tarihten 1908 senesinde Hicâz Demiryolu hizmete girene kadar vapurla gönderildi. Yolun kısalması sebebiyle Şa'ban ayının 15'inde İstanbul'dan kalkan vapur Beyrut'a giderdi. Hacı adayları buradan yine Şam'a geçerek bir araya gelirdi.

SURRE ALAYLARININ HAREMEYN'E VARİŞİ

Surre Emîni, eğer sağ salim Mekke'ye varırsa yanında getirdiği Nâme-i Hümâyûnu merasimle Mekke Emiri'ne takdim ederdi. Mekke Emiri de nâmeyi öpüp başına koyar ve şehre 4 saat mesafedeki Mina mevkiinde padişahın mektûbunu halka alenen okuturdu. Bunun ardından İstanbul'dan gelen hediyeler, Mekke Emiri, Surre Emîni, Mekke Kadısı, Şeyhü'l Harem nezâretinde sâhiblerine dağıtılırdı. Vefât ya da başka sebeplerden dolayı teslim edilemeyen hediyeler tekrar Surre Emîni'ne teslim edilerek İstanbul'a geri gönderilirdi.

ALAYLARIN GERİ DÖNÜŞÜ

Hac Farızaları yerine getirildikten sonra, geri dönüş yolculuğu da başlardı. Surre Alayları, Mevlid Kandilinde yani Rebî'ul-evvel ayının 12'sinde İstanbul'a geri dönmüş olurdu. Sultanahmed Camiinde gerçekleşen Mevlid merasiminde Padişah ve devlet ileri gelenlerine Mekke'den gönderilen hurma ikrâm edilir, Haccın sağ salim gerçekleştiğine dair gönderilen berat okunurdu.

SURRE-İ HÜMÂYÛN SERGİSİ

Surre-i Hümâyûn Sergisi, geçtiğimiz aylarda (16 Nisan – 25 Mayıs tarihleri arasında) Topkapı Sarayı Has Ahırlar kısmında ziyarete açıldı. 1. Cihan Harbi esnasında son Surre Alayı Medine'ye ulaşmadan, Medine Müdafii Fahreddin Paşa, kıymetli hediyelerin İngilizlerin eline geçmemesi için fetva alarak ve bu eşyaları Ravza-i Mutahhara'da bir deftere kaydettirerek, İstanbul'a Topkapı Sarayı'na göndermiştir. Topkapı Sarayı Müzesi muhteviyatına giren bu eserler, Surre-i Hümâyûn adıyla ilk kez bir arada sergilenmiş oldu.

HULÂSÂ

Yaklaşık 1000 sene devâm eden Surre Alayları, gerek ecdâdımızın gerekse de diğer İslâm Devletlerinin Haremeyn'e olan hürmet ve muhabbetinin bir göstergesi ve neticesidir aslında. Başta İstanbul olmak üzere İslâm dünyası ile Haremeyn'de yaşayanların arasında hediyeleşmek sûretiyle irtibat sağlanması Sünnet-i Seniye'nin güzel bir tatbiki olsa gerek. Surre Alayları, Haremeyn halkının ticaretten ziyâde mukaddes mekânlara hizmet etmekle vakitlerini geçirmeleri ve maddî ihtiyâçlarının büyük bir kısmının Halife ve İslâm dünyası tarafından karşılanması noktasında da bir vesile olmaktadır. Alaylar gerek Medine'ye, gerekse de Mekke'ye yarım saatlik mesafeye kadar geldiklerinde mola verilir, kabilelere Haremeyn'e yakışır şekilde çeki-düzen verildikten Haremeyn'e edeb ve hürmetle girilirdi

“...malımın sülûsü vasiyyet olsun canumçün. Bu mâlden tayin etdi. Onbin filori ki sarfoluna şol mucebince ki zikrolunur. Üçbin beşyüz filori Mekke-i Şerife fukarasına üleşdireler. Ve üçbin beşyüz filori Medîne-i Şerife fukarasına şerrefehallahü Teâlâ üleşdireler ve kalan üçbinin beşyüzüne Kâbe ile Hatim arasında yetmiş bin kerre Lâ ilâhe illallah dedireler kalanına hatim okudalar ne kadar yeterse ve beşyüzüne Medîne-i Şerife'de Peygamber Hazretinin Sallallahü aleyhi ve sellem Mescid-i Şerifi içinde Türbe-i Mutahheresine karşı yetmiş bin kerre Lâ ilâhe illallah dedireler kalanına hatim okudalar ne kadar yeterse ve bin beşyüzün Kuds-i Mübarekde fukaraya üleşdireler ve beşyüzün dahi Kubbe-i Sahrada ve Mescid-i Aksada kelime-i Lâ ilâhe illallah dedireler kalanına hatim okudalar ne kadar yeterse. Her kim bunu tağyir ede Allah Teâlâ'nın ve cemi-i halkın lâneti anım üzerine olsun...”

(*Sultan II. Murad'ın vasiyetnamesinden*)